

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
Заснований у жовтні 2010 р.
Виходить 2 рази на рік

ВІСНИК

УНІВЕРСИТЕТУ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

СЕРІЯ

ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Акімова Н.В. Класифікація значень та смислів у контексті проблеми розуміння тексту.....	8
Воровка М.І. Джерельна база історико-педагогічного дослідження: поняття та специфіка	13
Гарькава Т.А. Методичні засади навчання петриківського розпису	18
Гурєєва Л.В. Стан та перспективи дослідження міжгалузевої термінології.....	23
Кожушкіна Т.Л. Щодо змістового аналізу поняття «культура міжособистісної взаємодії»	27
Сапожников С.В. Професіоналізм майбутнього вчителя початкових класів у вимірі сьогодення	34

Програмні цілі – висвітлення результатів новітніх досліджень та досягнень педагогічної та психологічної науки за всіма теоретичними і практичними напрямками.

Для наукових працівників, фахівців-педагогів та психологів, студентів, широкого кола дослідників педагогічної і психологічної галузей науки.

Матеріали публікуються змішаними мовами.

Журнал «Вісник Університету імені Альфреда Нобеля»
Серія «Педагогіка і психологія»
затверджений у Переліку наукових фахових видань рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України (наказ від 10.05.2017 р. № 693).

Журнал «Вісник університету імені Альфреда Нобеля»
Серія «Педагогіка і психологія»
zareєстровано у наукометричних базах та директоріях Ulrich's Periodicals Directory, Directory of Open Access Journals (DOAJ), Index Copernicus та індексується в Google Scholar.

Журнал затверджено до друку і до поширення через мережу Інтернет за рекомендацією вченої ради Університету імені Альфреда Нобеля (протокол № 7 від 25.10.2018 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 22577-12477ПР від 20.02.2017 р.

2 (16) 2018

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ, ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Гаркуша І.В. Основні типи ставлення особистості до грошей.....	40
Дніпрова О.А., Єрмолаєва Т.В., Черняк Н.О. Гендерні стереотипи та вибір професії	46
Донець О.І. Сексуальні установки жінок в юнацькому віці.....	52
Кайко В.І., Мацієвська С.М. Щодо експертної характеристики індивідуальних психологічних особливостей особистості за її почерком	58
Кравченко Л.А., Кобзєва І.М. Сексуальна просвіта як складник виховного процесу підлітків	66
Малиш В.І. Особливості економічного виховання підлітків з багатодітних родин в умовах ринкового суспільства.....	72
Нестуля С.І. Освітній проект «Розвиток лідерства в Україні на принципах гендерної рівності» у процесі формування лідерської компетентності майбутніх менеджерів.....	77
Переворська О.І., Кобзєва І.М. Здоров'язберігаючі технології в освітньому процесі вищого навчального закладу.....	85
Приходько Т.П. Актуалізація мотивації на педагогічну самоорганізацію викладачів закладів вищої освіти.....	91
Федів В.І., Микитюк О.Ю., Олар О.І., Бірюкова Т.В. Виховання патріотизму у студентів у процесі вивчення медичної і біологічної фізики	97
Черняк Є.Б., Йоркіна Н.В. Формування гендерної компетентності студентів у процесі їх підготовки до умов виконавської діяльності	102

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ

Лоза Т.В. Розвиток особистості клієнта соціальної роботи в контексті коучингового підходу	109
Олійник І.В., Янченко О.С. Проблема психолого-педагогічного супроводу студентів з числа внутрішньо переміщених осіб.....	114

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР –

Б.І. ХОЛОД, доктор економічних наук, професор
(Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро)

Редакційна рада

Заступник головного редактора

А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор
(Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро)

С.Б. Вакарчук, доктор фізико-математичних наук, професор
(Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро)

В.В. Зірка, доктор філологічних наук, професор
(Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро)

В.А. Павлова, доктор економічних наук, професор
(Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро)

О.В. Пушкіна, доктор юридичних наук, доцент
(Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро)

О.Б. Тарнопольський, доктор педагогічних наук, професор
(Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро)

Редакційна колегія серії

Головний редактор серії

О.Б. Тарнопольський, доктор педагогічних наук, професор
(Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро)

Н.П. Волкова, доктор педагогічних наук, професор,
заступник головного редактора серії
(Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро)

С.М. Амеліна, доктор педагогічних наук, професор

С.П. Кожушко, доктор педагогічних наук, професор
(Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро)

В. Крігер, доктор філософії, професор (Німеччина)

Т.О. Пахомова, доктор педагогічних наук, професор

А.П. Самодрин, доктор педагогічних наук

(Кременчуцький інститут Університету імені Альфреда Нобеля)

С.В. Сапожников, доктор педагогічних наук, професор
(Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро)

О.О. Резван, доктор педагогічних наук, професор

С.Я. Харченко, доктор педагогічних наук, професор

І.Ф. Ісаєв, доктор педагогічних наук, професор (Росія)

Дж.Л. Ліонтас, доктор (США)

Amélia Lopes PhD Full Professor, University of Porto, (Portugal)

Е. Френдо, магістр (Німеччина)

В.М. Чорнобровкін, доктор психологічних наук, професор

Ю.М. Швалб, доктор психологічних наук, професор

О.В. Лебідь, кандидат педагогічних наук, доцент
(Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро)

І.В. Олійник, кандидат педагогічних наук,

відповідальний секретар

(Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро)

УДК 378:159.922
DOI 10.32342/2522-4115-2018-16-17

Є.Б. ЧЕРНЯК,

*доцент кафедри інструментального виконавства та музичного мистецтва естради
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького*

Н.В. ЙОРКІНА,

*асистент кафедри екології та зоології Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького*

ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ПІДГОТОВКИ ДО УМОВ ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджено специфічні особливості формування гендерної компетентності у музикантів різних типів темпераменту. Проведено аналіз понять «гендерна культура» та «гендерне виховання» в процесі підготовки студентів до умов виконавської діяльності. Визначено динаміку змін окремих компонентів гендерної компетентності інструменталістів за соціорольовими показниками. Окреслено перспективні напрями в галузі гендерної освіти та виховання інструменталістів різної статі.

Ключові слова: гендерна компетентність, андрогіни, маскуліні та фемініні індивіди, виконавська діяльність, індивідуально-психологічні особливості, інструменталісти.

Постановка проблеми. Сучасна національна доктрина стратегічного розвитку освітнього простору в Україні обумовлює виховання нової генерації фахівців, спроможних конкурувати з професіоналами європейського рівня. Перегляд соціальної ролі жінок та чоловіків в мінливіх економічних умовах спричиняє виникнення інтересу до гендерної проблематики, активізацію досліджень в галузі гендерної психології та педагогіки. Останнім часом велику увагу науковці приділяють вивченню методологічних основ гендерного виховання, визначенню принципів гендерної рівності у сфері освіти, пошуку методів ефективного навчання представників різної статі [3; 5; 10; 12; 14].

Формування гендерної культури особистості в процесі реалізації потенційних можливостей учнів та студентів різної статі виступає метою гендерного виховання. Серед компонентів гендерної культури, крім гендерних знань, уявлень, цінностей, підкреслюють значущість умінь та навичок міжгендерної взаємодії. Гендерні знання та уявлення передбачають розвиток в учнів здатності до адекватного сприймання різноманітних гендерних проявів щодо рівноправності статей та рольового розподілу. Гендерні цінності сприятимуть формуванню цілісного образу «Я» за статевою приналежністю з орієнтованістю на статево конвенгенцію. Егалітарні відносини в процесі толерантного спілкування допомагають школярам засвоїти необхідні вміння та навички міжгендерної взаємодії [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасне тлумачення терміну «гендер» означає, в першу чергу, соціальні сподівання відносно статевих відмінностей у психофізіологічних особливостях та моделях поведінки індивідуума. Гендер – певна система соціалізації, поділу праці, загальноприйнятій культурній норми у суспільстві, рольові стереотипи, що визначають психологічні якості, здібності, різновиди діяльності та професії людини залеж-

но від її біологічної статі [3; 4]. Отже, гендер як вимір соціальної структури суспільства виступає динамічним комплексом відношень та процесів в організованій моделі соціальних стосунків між жінками і чоловіками, визначає місце представників кожної статі в професійній діяльності, враховуючи різницю у рольовій поведінці, ментальності, емоціональних характеристиках жінок та чоловіків та передбачає окреслення необхідних умов щодо реалізації потенційних можливостей особистості [6; 7].

Метою цілеспрямованого організованого процесу формування соціокультурних механізмів конструювання толерантних взаємин хлопчиків та дівчаток є впровадження виховних установок, базованих на рівноправності та паритетності представників різної статі, незважаючи на їх біологічну належність. Серед сутнісних характеристик гендерної культури учнів та студентів важливе місце займають уявлення про можливі гендерні прояви (маскулінні, фемінінні, андрогінні) особистості, унікальність чоловічої та жіночої індивідуальності в процесі взаємодії суб'єктів [8; 11; 13].

Актуальність гендерних досліджень у галузі музичної освіти пов'язана з необхідністю врахування особливостей статевого диморфізму інструменталістів у навчально-виховному процесі, потребою педагогів апелювати до дієвих засобів підвищення ефективності підготовки музикантів. На цей час гендерною компетентністю відрізняється невелике коло фахівців, тоді як більшість педагогів використовують стереотипні методики, не враховуючи особливостей виконавської діяльності у представників різної статі [5].

Доведено, що гендерні відмінності (психічні, фізіологічні, інтелектуальні, поведінкові) відіграють важливу роль у процесі виконавської підготовки майбутнього інструменталіста. Генетичні коди хлопчиків та дівчат відрізняються між собою. Значущі фізіологічні відмінності виявлені у сфері зору, слуху, пізнавальних та емоційних процесах. Вивчення динаміки формування головного мозку у представників різної статі привело до висновку, що значно швидше розвиваються функції лівої півкулі у дівчаток [7]. Саме ця півкуля відповідає за свідомі свавільні акти, раціональне мислення. Права півкуля, яка швидше дозріває у хлопчиків, виступає лідером у реалізації несвабільних, інтуїтивних реакцій, ірраціональній діяльності [5; 7].

Емоційна асиметрія представників різної статі також визначається певним характером функціонування відділів мозку. Ліва півкуля пов'язана з позитивними емоціями, оптимістичним настроєм. Права – з негативними емоціями, оцінкою неприємної інформації. Внаслідок цього дівчата краще усвідомлюють свою поведінку, керують нею. В емоційній поведінці хлопчиків досить легко та яскраво простежуються негативні прояви, агресивність [9]. Тому важливо забезпечити гендерно-сенситивні умови повноцінного розвитку хлопчиків та дівчат, постійно підтримувати індивідуальність музикантів різної статі, організовувати заходи з гендерного просвітництва.

Ряд досліджень вказує на те, що розвиток здібностей чоловіків та жінок залежить від статевої відмінності у процесі функціонування головного мозку [8]. Жінки орієнтуються на ліву півкулю, тому більш успішні в мовній діяльності. Чоловіки ефективніше використовують праву півкулю. Однак за винятком параметрів, обумовлених генетичною програмою дозрівання організму, велику кількість відмінностей у процесі розвитку здібностей (у нашому випадку виконавських) детерміновано впливом соціального середовища. Тобто відмінності простежуються не в загальному рівні інтелекту, а в характері розумових, перцептивних, вербальних, просторових та навчальних здібностей чоловіків та жінок [6].

Отже, психологічна стать особистості (гендер) розглядається як системна якість. Вона обумовлена статевою приналежністю індивіда, етнокультурними традиціями виховання, структурою соціально-значущої діяльності та статорольовими нормами суспільства. Останнє й визначає індивідуальні характеристики – особливості поведінки, способи дії, соціальні установки, ієрархію мотиваційних проявів особистості. Це стосується і структури музикальності, яка містить у собі не тільки показники сенсорно-перцептивного рівня (ритм, слух, пам'ять), а й когнітивно-творчі музичні здібності, які віддзеркалюються в репродуктивних та продуктивних компонентах музичного мислення у молодших школярів та представлені музично-речовими здібностями у старшому шкільному віці [9].

Вплив гендерних особливостей та різнорівневих властивостей інтегральної індивідуальності з віком збільшується. Комплекс музичності міцно «вбудовується» в структуру інди-

відуальності інструменталіста внаслідок виникнення різноманітних зв'язків між компонентами музичних здібностей та різнорівневими властивостями інтегральної індивідуальності, багато в чому визначається її своєрідністю. Таким чином, гендерний вплив щодо відмінностей в особливостях прояву інтегральної індивідуальності музично обдарованих виконавців з віком змінюється [5].

За структурою гендерної компетентності ряд дослідників пропонують апелювати до когнітивного, мотиваційного та операційного компонентів. Когнітивний компонент передбачає наявність у майбутніх виконавців системи гендерних знань, співвіднесених з індивідуальними особливостями представників різної статі, соціальними умовами існування особистості. Знання в галузі спеціальної психології та педагогіки щодо гендерної диференціації та ідентифікаційних ознак жінок і чоловіків у процесі психічного розвитку людини допомагають педагогу знайти адекватні методи творчого формування музиканта-професіонала [8].

Свідомий підхід (мотиваційний компонент) до кращої реалізації гендерного виховання молоді обумовлює прагнення педагога визначити гуманістично орієнтовану траєкторію розвитку майбутнього інструменталіста з творчим застосуванням гендерних норм, відмовленням від застарілих стереотипів статерольової поведінки.

Операційний компонент показує готовність майбутнього музиканта до практичної діяльності у сфері гендерного виховання. Критеріями успіху виступають вміння організації та управління типовими та проблемними педагогічними ситуаціями, розвинені здібності узгодження зусиль з реальними умовами та індивідуальними особливостями учнів (студентів).

Показниками гендерної компетентності виступають індивідуально-творчий, нормативно-творчий та нормативний апрейзери [8]. Наявність спеціальних знань, вмінь та навичок у викладача, використання оригінальних технологій та методик в організації підготовки майбутніх інструменталістів до умов сценічного виступу на основі діалогово-розвивальних підходів (індивідуально-творчий рівень) сприятимуть ефективному рішення психологічних проблем у представників різної статі. Створення педагогічних ситуацій адекватної гендерної соціалізації дівчат та хлопчиків, їх узгодження з реальними умовами існування представників різної статі та проявами індивідуально-психологічних відмінностей музикантів, апелювання до гнучких різноманітних форм гендерного навчання, своєчасне проведення діагностики та корекції гендерної поведінки інструменталістів різного віку (нормативно-творчий рівень) потребують особливої підготовки викладача. Нормативний рівень передбачає готовність застосовувати діагностичні методи щодо певного рівня сформованості статерольової вихованості музикантів, уявлення про найтиповіші якості представників різної статі.

Формулювання цілей статті. Метою статті стало визначення динамічних змін у процесі формування гендерної компетентності студентів. Для визначення індивідуальних гендерних характеристик та ступеня виразності фемінінності, маскулинності, андрогінії застосовувалась методика Сандри Бем (опитувальник BSRI) [1]. За результатами анкетування студенти поділялися на кілька типів. Високий показник маскулинності та низький фемінінності відповідав маскулинному типу особистості. Поєднання низької маскулинності та високої фемінінності є характерним для фемінінного типу. Однакові показники фемінінності та маскулинності виступають ознаками андрогінії. Привабливість концепції андрогінії полягає в тому, що вона дозволяє рівнозначно оцінити традиційно жіночі та чоловічі якості.

Для аналізу рівня студентів згідно з їх спроможністю до виконання діяльності на основі прояву гендерних особливостей респондентів використовувався запитальник Г.С. Парігіна. За його допомогою визначався індекс ефективної самостійності інструменталістів. Матеріали анкетування свідчать про переважання низького рівня здатності студентів щодо реалізації гендерного підходу в освіті. Однак деякі респонденти показали достатній рівень теоретичних знань з питань психофізіологічного та соціокультурного розвитку особистості різної статі, знання сукупності суспільних соціальних та культурних норм статерольової поведінки, розкривали сутність та завдання гендерного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. На першому етапі експерименту студентам було запропоновано обрати серед 60 якостей ті, що відповідають їм більш за все. Результати анкетування порівнювались з еталоном, а за кожний збіг нараховувався один бал. Тестування представників різної статі дозволило констатувати, що серед студентів 1–3 кур-

сів переважають респонденти маскулінного та фемінінного типів, андрогіни складають 12 %. Серед студентів магістратури простежується тенденція збільшення андрогінів (25%), що свідчить про активну гендерну соціалізацію молоді в процесі професіонального навчання. Інструменталісти демонструють психологічну стійкість під час виконання, яскраві творчі схильності.

Важливу роль у процесі пристосування музикантів різної статі до умов виконавської діяльності відіграють індивідуально-психологічні відмінності студентів. Так, до маскулінних індивідів ми відносимо інструменталістів чистих та змішаних типів темпераменту (сангвініки, флегматики, сангвіно-флегматики, флегмато-сангвініки, меланголо-сангвініки). Для них є характерним розвиненість волевових якостей, концентрація на меті виконання, здатність до посиленого самоконтролю. Означені музиканти, незалежно від статевої приналежності, практично не піддаються педагогічному впливу, отже їх показники залишаються стабільними [5].

Суто жіночими якостями (фемінінні індивіди) відрізняються виконавці чистих та змішаних типів темпераменту (холерики, меланхоліки, меланголо-холерики). Емоційне виконання інструменталістів з ознаками холеричного типу, ліричні камерні інтерпретації музикантів з рисами меланхолічного темпераменту нівелюються психологічною нестійкістю, нестабільністю гри.

До андрогінів у дівчат належать представники змішаних темпераментів (холеро-флегматики, сангвіно-холерики, меланголо-флегматики, холеро-сангвініки), у юнаків – інструменталісти змішаних типів темпераменту (холеро-флегматики, холеро-сангвініки, флегмато-меланхоліки, сангвіно-холерики). Андрогіни (незалежно від статі) миттєво пристосовуються до незвичайних ситуацій, легко адаптуються при виникненні форс-мажорних обставин. Інструменталісти вільно почуваються в різноманітних умовах виконавської діяльності у зв'язку з тим, що спроможні коригувати свій виконавський абрис залежно від ситуативних вимог.

Слабка виразність маскулінних та фемінінних якостей відмічена у музикантів змішаних типів темпераменту (холеро-меланхоліки, сангвіно-меланхоліки), які за результатами виконавських досягнень займають останнє місце. Представники жіночої та чоловічої статі характеризуються нестабільністю виконання, психологічним дискомфортом, відсутністю перешкодостійкості, слабким рівнем адаптації до непередбачених обставин.

Представники різної статі знайомилися з перспективними напрямами можливої корекції індивідуально-психологічних якостей, за допомогою викладача визначалися позитивні та негативні щодо виконавської діяльності риси музикантів, підбиралися методи подолання виявлених недоліків. Завдяки співбесіді студенти експериментальної групи мали повну уяву щодо своєї виконавської специфіки, були спрямовані використовувати діючі засоби психокорекції з метою досягнення оптимального рівня професіоналізму стосовно різних умов музично-виконавської діяльності.

Другий етап було присвячено створенню індивідуальних моделей гендерної поведінки, адекватної певному типу музиканта-інструменталіста. Формувалася загальна та ситуативна установка, обговорювалися можливі зміни поведінки залежно від умов виконавської діяльності. Відповідно до виконавського іміджу студентам було запропоновано уявити себе в новому образі, інтеріоризувати нову поведінку в певних обставинах. Перевірка сформованості індивідуальної гендерної моделі виконання здійснювалася під час проведення міні-виступів студентів – учасників тренінг-груп з чергуванням різних ролей (виконавець, критик, викладач, психолог). Після виступу студенту було запропоновано проаналізувати виступ, визначити помилки та знайти необхідні «рецепти» щодо їх подолання. Інші учасники тренінгу обговорювали виступ з позиції обраної ролі, надавали короткі рекомендації респонденту з метою нівелювання негативних якостей його виконавського типу.

На третьому етапі індивідуальна модель гендерної поведінки перевірялася в умовах концертного виступу. Особливості виконання представників різної статі ретельно аналізувалися, визначалися ефективні шляхи корекції поведінки в подальшій роботі. Респонденти експериментальної групи піддавалися цілеспрямованому педагогічному впливу, що сприяло значному зниженню рівня емоційної збудливості студентів (ЕГ – 50%, КГ – 17%), підвищенню їх загальної активності (ЕГ – 57%, КГ – 17%). Відзначено тенденцію руху від інтровер-

сії до екстраверсії (ЕГ – 61%, КГ – 14%), збільшення рівня пластичності (ЕГ – 64%, КГ – 17%) під час виконавської діяльності.

Позитивна корекція індивідуально-психологічних властивостей у представників різної статі (інтроверсія – екстраверсія; ригідність – пластичність; емоційна збудливість – урівноваженість; низька – висока активність) обумовила зміни (поліпшення) рівня стабільності, надійності, артистизму інструменталістів. Серед виконавців ЕГ підвищення показників спостерігалось у 67% (стабільність), 55% (емоційність), 81% (надійність) та 53% (артистизм) респондентів. В інструменталістів КГ (за традиційною системою навчання) позитивні динамічні зміни зафіксовано у 11% (стабільність), 6% (емоційність), 10% (надійність) та 5% (артистизм) виконавців.

Таким чином, визначені під час проведення формуючого експерименту позитивні зміни структурного взаємозв'язку індивідуально-психологічних властивостей музикантів-інструменталістів різної статі вплинули на рівень виконавської майстерності студентів, сприяли формуванню гендерної компетентності респондентів.

Статистичний аналіз результатів експерименту свідчить про ефективність запропонованих шляхів формування гендерної компетентності музикантів різної статевої приналежності. У результаті цілеспрямованої корекції індивідуально-психологічних якостей чоловіків та жінок рівень виконавської майстерності інструменталістів значно змінився. Значущість змін встановлено за допомогою критерія Вілкоксона. Відмінність рівнів виконання до та після корекційного педагогічного впливу відзначимо на рівні значущості $L = 0,01$. Це дозволяє констатувати дієвість запропонованої автором методики музично-психологічної корекції професійно важливих якостей виконавця щодо формування гендерної компетентності студентів різної статі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Визначено, що в процесі психологічної корекції індивідуально-психологічних властивостей у представників різної статі здійснюється компенсаторна взаємодія сильних типів темпераменту (флегматиків та сангвініків), оптимальне взаємодоповнення слабкого та сильного типів (меланхоліків та флегматиків), рух від інтровертованих типів темпераменту до екстравертованих (флегматиків і сангвініків, меланхоліків і холериків, меланхоліків і сангвініків).

Найкращі результати в умовах музично-виконавської діяльності демонструють інструменталісти, які гармонійно поєднують «чоловічі» (вольові якості, концентрація уваги, підсиленний самоконтроль) та «жіночі» (емоційність, гнучкість, перешкодостійкість) якості у виконанні. Їм поступають виконавці з домінуванням характерних ознак маскулітного або фемінінного типів. Останнє місце за результатами виконання займають інструменталісти зі слабо вираженими чоловічими або жіночими властивостями.

Таким чином, у процесі підготовки інструменталістів різної статі виникає можливість спрямованої психолого-педагогічної корекції індивідуально-психологічних властивостей в оптимальному напрямку незалежно від статевої приналежності. У представників сильного неврівноваженого та слабкого типів темпераменту вона здійснюється як компенсаторне варіювання біфункціональних показників, підкріплення та взаємодоповнення якостями сильних стійких типів.

Здобуті експериментальні результати поширюють та поповнюють наукові дослідження в галузі гендерної освіти та виховання інструменталістів різної статі, надають можливість створювати програми психологічного супроводу під час підготовки виконавців до умов сценічного виступу, сприяють розкриттю обдарованості студентів, яка часто нівелюється системою соціальних сподівань та закоснілими методичними засобами.

Список використаних джерел

1. Бем С. Линзы гендера: трансформация взглядов на проблему неравенства полов / С. Бем. – М.: РОССПЭН, 2004. – 336 с.
2. Вовк Л.М. Формування гендерної культури особистості у національній системі освіти // Всеукр. науково-практичний журнал «Імідж сучасного педагога». – 2014. – № 6 (145). – С. 53–57.
3. Гендерна парадигма освітнього простору / за заг. ред. Т.О. Дороніної. – Кривий Ріг: КНУ, 2015. – 150 с.

4. Гендерні дослідження : прикладні аспекти : монографія / В.П. Кравець, Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді та ін. ; за наук. ред. В.П. Кравця. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. – 448 с.
5. Йоркіна Н.В. Особливості прояву гендерних інструменталістів в процесі музично-виконавської діяльності / Н.В. Йоркіна, Є.Б. Черняк // *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Педагогічні науки.* – 2018. – № 6. – С. 52–64.
6. Кікінежді О.М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості. / О. М. Кікінежді – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 400 с.
7. Мудрик А.Б. Гендерна компетентність особистості: теорія діагностика, розвиток. / А.Б.Мудрик – Луцьк, 2014. – 204 с.
8. Радзивилова М.А. Структура гендерной компетентности педагога / М.А. Радзивилова // *Педагогическое образование.* – Екатеринбург, Уральский государственный педагогический университет. – 2009. – № 4. – С. 5–10.
9. Таллибулина М.Т. Музыкальная одаренность: модель структуры, методы выявления и развития / М.Т. Таллибулина. – Пермь: ПГПУ, 2011. – 278 с.
10. Ayman R., Korabik K. Leadership: Why gender and culture matter / R.Ayman, K.Korabik // *American Psychologist.* – 2010. – Vol. 65 (3). – P. 157–170.
11. Hoffman R.M. Twenty-five years after the Bem Sex-Role Inventory: A reassessment and new issues regarding classification variability / R.M. Hoffman, L.D. Borders // *Measurement and Evaluation in Counseling and Development.* – 2001. – № 34. – P. 39–55.
12. Maccoby E.E. The two sexes: growing up apart, coming together. / E.E. Maccoby. – L.: MA: Harvard University Press, 1999. – P. 181–191.
13. Marecek J. Psychology of women and gender / J. Marecek, E. Kimmel, M. Crawford, R. Hare-Mustin // *Freedheim DK, editor. handbook of psychology: History of psychology.* – Vol. 1. – Hoboken – Wiley, 2003. – P. 249–268.
14. Woods S.A., Hampson S.E. Predicting adult occupational environments from gender and childhood personality traits / S.A. Woods, S.E. Hampson // *Journal of Applied Psychology.* – 2010. – № 95 (6). – P. 1045–1057.

References

1. Bem, S. (2004). *Linzy hendera : transformatsiia vzhliadov na problemu neravenstva polov* [Lens of gender: the transformation of views on the problem of gender inequality]. Moscow, ROSSPEN Publ., 336 p. (In Russian).
2. Vovk, L.M. (2014). *Formuvannia hendernoї kultury osobystosti u natsionalnii systemi osvity* [Formation of a gender culture of the individual in the national education system]. *Imidzh suchasnoho pedahoha* [Image of a Modern Teacher], no. 6 (145), pp. 53–57. (In Ukrainian).
3. In T.O. Doronina (Ed). (2015). *Henderna paradyhma osvithnoho prostoru* [The gender paradigm of educational space]. Kryvyi Rih, KNU, 150 p. (In Ukrainian)
4. Kravets, V.P., Hovorun, T.V., Kikinezhdі, O.M. and others (2013). *Henderni doslidzhennia : prykladni aspekty* [Gender Studies : Applied Aspects]. Ternopil, Navchalna knyha Publ., Bohdan Publ., 448 p. (In Ukrainian).
5. Yorkina, N.V., Cherniak, E.B. (2018). *Osoblyvosti proiavu hendernykh instrumentalistiv v protsesi muzychno-vykonavskoi diialnosti* [Features of the manifestation of gender instrumentalists in the process of musical-performing activities]. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Pedagogichni nauky* [Bulletin of the Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko. Pedagogical sciences], no. 6, pp. 52–64 (In Ukrainian).
6. Kikinezhdі, O.M. (2011). *Henderna identychnist v ontogenezi osobystosti* [Gender identity in ontogenesis of personality]. Ternopil, Navchalna knyha Publ., Bohdan Publ., 400 p. (In Ukrainian).
7. Mudryk, A.B. (2014). *Henderna kompetentnist osobystosti : teoriia diahnostyka, rozvytok* [Gender competence of the person: the theory of diagnostics, development]. Lutsk, 204 p. (In Ukrainian).
8. Radzivilova, M.A. (2009). *Struktura hendernoї kompetentnosti pedahoha* [Structure of Gender Competency of a Teacher]. *Pedahohicheskoe obrazovanie* [Pedagogical Education], no. 4, pp. 5–10. (In Russian).

9. Tallibulina, M.T. (2011). *Muzykalnaia odarennost : model struktury, metody vyjavleniia i razvitiia* [Music talent: model of structure, methods of identification and development], Perm, PPhU Publ., 278 p. (In Russian).

10. Ayman, R. & Korabik, K. (2010). Leadership : Why gender and culture matter. *American Psychologist*, no. 65 (3), pp. 157–170.

11. Hoffman, R.M. & Borders, L.D. (2001). **Twenty-five years after the Bem Sex-Role Inventory** : A reassessment and new issues regarding classification variability. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, no. 34, pp. 39–55.

12. Maccoby, E.E. (1999). *The two sexes: growing up apart, coming together*. L., MA, Harvard University Press Publ., 1999. pp. 181–191.

13. Marecek, J., Kimmel, E., Crawford, M., Hare-Mustin, R. (2003). *Psychology of women and gender*. Freedheim DK, editor. *handbook of psychology : History of psychology*, vol. 1, pp. 249–268.

14. Woods, S.A. & Hampson, S.E. (2010). Predicting adult occupational environments from gender and childhood personality traits. *Journal of Applied Psychology*, no. 95 (6), pp. 1045–1057.

В статье исследованы специфические особенности формирования гендерной компетентности у музыкантов разных типов темперамента. Проведен анализ понятий «гендерная культура» и «гендерное воспитание» в процессе подготовки студентов к условиям исполнительской деятельности. Определена динамика изменений отдельных компонентов гендерной компетентности инструменталистов по социорольевым показателям. Определены перспективные направления в области гендерного образования и воспитания инструменталистов разного пола.

Ключевые слова: гендерная компетентность, андрогини, маскулинные и фемининные индивиды, исполнительская деятельность, индивидуально-психологические особенности, инструменталисты.

The article deals with the specific features of the formation of gender competence among musicians of different types of temperament. The analysis of the concepts of “gender culture” and “gender education” in the process of preparing students for the conditions of stage performance is done. The dynamics of changes in individual components of the gender competence of instrumentalists according to social role indicators is determined. The perspective directions in the field of gender education and the education of instrumentalists of different sexes are outlined.

Key words: gender competence, androgens, masculine and feminine individuals, performing activity, individual psychological peculiarities, instrumentalists.

Одержано 3.10.2018.